

BARTŁOMIEJ SOKOŁOWSKI

Muzeum Niepodległości w Warszawie

ORCID: 0000-0002-6005-1024

Wydawnictwo periodyczne „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” – nośnikiem informacji sportowej

Słowa kluczowe

Lwowski Klub Cyklistów, Galicja, kolarstwo, prasa, czasopismo, kolarze, reklama w prasie, „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu”

Streszczenie

Rozwój kolarstwa, wedle zapisów opublikowanych w wydawnictwach periodycznych, datuje się na terenie całej Polski na koniec XIX wieku. Autor w niniejszym artykule poddaje analizie 41 egzemplarzy czasopisma „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” wydanych w latach 1895–1896. W tekście zawarto, oprócz zarysu problematyki, kwestię powstania Lwowskiego Klubu Cyklistów, biogramy kolarzy, które zostały opublikowane na łamach „Koła”, a także sposób funkcjonowania klubu w latach 1895–1896.

Wprowadzenie

Współcześnie prasa o tematyce rowerowej w Polsce ma charakter marginalny, a samo jej wydawanie ogranicza się do jednego sztandarowego tytułu, jakim jest „Bike Board”¹. Specjaliści i miłośnicy tego jednoślada przedstawiają na łamach wskazanego wyżej periodyku relacje z odbytych wypraw rowerowych, a także planowane cele wycieczkowe oraz ocenę techniczną sprzętu rowerowego czy odzieży branżowej².

Co prawda pierwszy rower powstał w 1817 roku³, jednakże większe zainteresowanie jazdą na tym jednośladowie, można odnotować w Polsce pod koniec XIX wieku. Ciekawe spostrzeżenia na temat początków uprawiania kolarstwa zawiera artykuł *Znaczenie społeczne cyklizmu*, który został umieszczony na łamach „Cyklisty”⁴ w 1896 roku. Możemy w nim przeczytać, że:

Sportem cyklowym – zaczynają się interesować nie tylko sportsmeni, ale i uczeni. W tych dniach właśnie znany historyk rozwoju cywilizacji W.H. Riehl, zamieścił [w] „Münchener Allgemeine Zeitung” nadzwyczaj ciekawy i oryginalny artykuł o znaczeniu sportu cyklowego pod względem społecznym. Poglądy wypowiedziane przez prof. Riehla, choć nie dadzą się co prawda zastosować w zupełności do naszych stosunków, nie są jednak pozbawione pewnego interesu. Prof. Riehl uważa sport cyklowy za jeden

---

¹ „Bike Board” – periodyk wydawany od 1996 roku w Polsce, artykuły zawarte w tym czasopiśmie poświęcone są tematyce ogólnorowerowej, <https://bikeboard.pl/o-czasopiśmie> [dostęp: 02.11.2023].

² Zob. „Bike Board” 2023, nr 7–8 (70), *passim*.

³ Został on zrealizowany przez barona Karla Von Drais’a, [w:] *Historia powstania roweru. Początki, wynalazki i rozwój do dzisiaj*, <https://www.rowertour.com/blog/historia-powstania-roweru> [dostęp: 02.11.2023].

⁴ „Cyklista” – czasopismo specjalistyczne poświęcone cyklistom oraz „sportowi cyklowemu”, wydawane w latach 1895–1898, redaktorem naczelnym tego periodyku był Kazimierz Karpiński.

ze środków, nadzwyczaj nadających się, do... zdemokratyzowania społeczeństwa. Dawniejsze sporty przechodziły zwykle do sfer wyższych do niższych, natomiast sport cyklowy przejął wyższe klasy społeczeństwa od niższych⁵.

Analizując powyższy fragment, należy stwierdzić, iż „sport cyklowy” – czyli dzisiejsze kolarstwo, tudzież rekreacyjna jazda na rowerze, były zarezerwowane dla konkretnych grup społecznych, co oczywiście zaczęło się zmieniać wraz z upływem lat. W artykule Anny Czajki *Moda kobieca na rower (przełom XIX i XX wieku)*⁶ autorka przedstawiła nie tylko kwestię kobiecą dotyczącą jazdy na rowerze na przełomie XIX i XX wieku, ale również omówiła problematykę zawiązania się pierwszych klubów sportowych, zrzeszających miłośników omawianego jednoślada⁷. W latach 1885–1887 powstały organizacje propagujące kolarstwo w Polsce – Warszawskie Towarzystwo Cyklistów (WTC) oraz Lwowski Klub Cyklistów (LKC).

Warszawskie Towarzystwo Cyklistów było polskim klubem, który organizował podróże rowerowe, a także wyścigi i próby bicia rekordów. W artykule Piotra Kubkowskiego, możemy przeczytać o strukturze wspomnianej organizacji: „Działająca w rosyjskim wówczas mieście korporacja stanowiła z jednej strony płaszczyznę współdziałania pod szyldem sportowym i higienistycznym – podejmowała liczne działania wydawnicze i organizacyjne, popularyzujące ruch na świeżym powietrzu i szeroko rozumianą higienę

⁵ Wł. S-cki, *Znaczenie społeczne cyklizmu*, „Cyklista” 1896, nr 8, s. 2.

⁶ A. Czajka, *Moda kobieca na rower (przełom XIX i XX wieku)*, [w:] *Życie prywatne Polaków w XIX wieku. Moda i styl życia*, t. 6, red. J. Kita, M. Korybut-Marciniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM, Łódź–Olsztyn 2017, s. 217–230.

⁷ Ibidem, s. 219. Autorka artykułu podaje listę czasopism, które propagowały w tamtym okresie kolarstwo: „Koło”, „Cyklista”, „Kolarz, Wioślarz i Łyżwiarz”, „Warszawska Gazeta Sportowa”.

cielesną – a z drugiej przestrzeń stosunkowo niezależnej samoorganizacji”⁸. Kubkowski pisał na temat działalności Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów w swojej rozprawie doktorskiej obronionej w 2017 roku⁹. Oprócz monografii naukowej na temat WTC powstał album fotograficzny, który zawiera zdjęcia z archiwum wspomnianej wcześniej organizacji¹⁰.

Jeśli chodzi o Lwowski Klub Sportowy i informacje w literaturze naukowej, autorzy przedstawiają je w syntetyczny sposób, a tym samym publikacje nie są poświęcone jednemu klubowi, tylko wszystkim organizacjom powstałym na terenie Galicji. W rozdziale monografii¹¹ Małgorzaty Orlewicz-Musiał *Działalność turystyczna towarzystw sportowych*, autorka opisuje funkcjonowanie Lwowskiego Klubu Cyklistów. W części rozdziału czytamy, że:

Działalność Lwowskiego Klubu Cyklistów została zainicjonowana w 1886 r. Zapoczątkowano działalność turystyczną wycieczką do Zimnej Wody z wykorzystaniem bicyklów, jak zauważył A. Kurek, pięćdziesięcioosobowa grupa pokonywała trasę na bicyklach. Brak szerszych danych na jego temat, jednakże o kształcie organizacji decydował Kazimierz Hemerling, który jako urzędnik kolejowy przeniesiony został służbowo do Lwowa. Tam wstąpił

⁸ P. Kubkowski, *Wypadki, kocie łby i cykliści. Warszawski fin de siècle na ulicy*, „Czas Kultury” 2016, nr 1, s. 56.

⁹ Praca doktorska została obroniona w 2017 roku na Uniwersytecie Warszawskim, rok później doczekała się wydania drukiem; idem, *Sprężyści. Kulturowa historia warszawskich cyklistów na przełomie XIX i XX wieku*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2018, passim.

¹⁰ *Cykliści. Sympatycy, pasjonaci, mistrzowie 1886–1939*, oprac. A. Janiszewska, J. Łuba-Wróblewska, Ośrodek KARTA, Dom Spotkań z Historią, Warszawa 2010, passim.

¹¹ M. Orlewicz-Musiał, *Turystyka aktywna Polaków pod zaborem austriackim w dobie autonomii galicyjskiej (1867–1914)*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków 2019.

do Lwowskiego Klubu Cyklistów, stając się jednym z wiodących działaczy. Pomijając inne formy działalności, odegrał on główną rolę w programowaniu działań stowarzyszenia¹².

W artykule Czesława Michalskiego *Pierwsze kluby sportowe we Lwowie do 1914 roku*¹³, autor przedstawia zarys funkcjonowania klubów we Lwowie, które zostały zainicjowane niezależnie od Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”¹⁴. Michalski, oprócz Lwowskiego Klubu Cyklistów, wymienia: Lwowskie Towarzystwo Łyżwiarzy, Towarzystwo Szermierzy we Lwowie oraz Lwowskie Towarzystwo Kolarzy Wyścigowców. W dalszej części jego rozważań dowiadujemy się, iż:

Towarzystwa te miały w zasadzie charakter zrzeszeń mieszczańskich, o bardziej demokratycznej strukturze i postępowych zasadach organizacyjnych, niż dawne zrzeszenia arystokratyczne. Ale panujące w Galicji stosunki społeczno-ekonomiczne powodowały, że te ostatnie odcisnęły wyraźne piętno na działalności większości nowo powstających towarzystw sportowych. Niemniej jednak istotna rola, jaką odgrywały te towarzystwa w zakresie popularyzowania niektórych sportów, nadaje im charakter przejściowy od tradycyjnych form sportu arystokratycznego do sportu nowoczesnego¹⁵.

¹² Ibidem, s. 241.

¹³ C. Michalski, *Pierwsze kluby sportowe we Lwowie do 1914 roku*, [w:] *Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura, Studia z dziejów Lwowa*, t. 4, red. K. Karolczak, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2002, s. 247–259.

¹⁴ Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” – lwowskie towarzystwo sportowe, statut tej organizacji został zarejestrowany 7 lutego 1867. Głównym celem jej powołania było podniesienie aktywności fizycznej oraz szerzenie myśli patriotycznej. Zob. K. Ledniowski, *Powstanie i działalność wychowawcza Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na przełomie XIX i XX wieku w Galicji*, „Polska Myśl Pedagogiczna” 2019, nr 5, s. 291–311.

¹⁵ C. Michalski, *Pierwsze kluby sportowe...*, op. cit., s. 247.

Historia Lwowskiego Klubu Cyklistów została opisana w monografii autorstwa dr. Artura Kurka. Naukowiec w publikacji *Galicyjskie Stowarzyszenia Kolarskie 1886–1914 – charakterystyka i działalność* zaprezentował wyniki badań związane z organizacjami kolarzy w latach 1886–1914 (krakowskie, lwowskie, prowincjonalne, galicyjskie). Ponadto opisał oddziały kolarskie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, sekcje kolarskie towarzystw organizacji statutowych oraz studenckich i młodzieży szkolnej. Ciekawym tematem, podjętym w wyżej wymienionej monografii, jest również analiza działalności galicyjskich stowarzyszeń kolarskich (edukacyjna i turystyczna)¹⁶.

Kurek, analizując działalność poszczególnych stowarzyszeń kolarskich, opisywał również zainicjowanie LKC. O początkach klubu cyklistów pisały także gazety z tamtego okresu. W „Dzienniku Polskim” z 1886 roku czytamy:

8 grudnia 1886

We środę odbyło się pierwsze zgromadzenie cyklistów w gmachu „Sokoła” (...). Przewodniczącym obrało zgromadzenie p. Tomisława Rozwadowskiego, posła na sejm. Prezes powołał na sekretarza dr Jana hr. Drohojowskiego. Obecni przystąpili do zawiązać się mającego klubu, składając tytułem wpisowego uchwaloną minimalną kwotę 3 złr. Następnie wybrano komisję, która zająć się ma ułożeniem statutu i wyszukaniem miejsca do nauki jazdy przeznaczonego. W skład tej komisji weszli: dr Ernest Till, Stefan Kossak, dr Jan Drohojowski, Zygmunt Lewakowski i Zygmunt Suchorzewski¹⁷.

W przytoczonym fragmencie przedstawiono pierwszych członków Lwowskiego Klubu Cyklistów, którzy uważali, iż klub został

¹⁶ A. Kurek, *Galicyjskie Stowarzyszenia Kolarskie 1886–1914 – charakterystyka i działalność*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków 2011, passim.

¹⁷ „Dziennik Polski” 1886, nr 284, s. 2; A. Kurek, op. cit., s. 39.

zawiązany pod grudniową datą, jednakże jak podaje Kurek: „Ten grudniowy dzień członkowie stowarzyszenia uznali za datę powstania Lwowskiego Klubu Cyklistów, chociaż c.k. Namiestnictwo we Lwowie zatwierdziło statut 4 lutego 1887 roku”¹⁸. Wymieniony wyżej dr Jan Drohojowski z okazji dziesięciolecia funkcjonowania LKC, opisał dzieje omawianego stowarzyszenia kolarskiego. Przedstawił historię klubu na łamach „Koła” w 1896 roku¹⁹. Artykuł *Z dziejów Lwowskiego Klubu Cyklistów* jego autorstwa ukazał się w czterech numerach wspomnianego periodyku (patrz przypis nr 28). Po analizie pierwszego tekstu, można stwierdzić, iż dotyczy zainicjowania LKC. Z treści wynika, iż kolarski klub powstał z inicjatywy Drohojowskiego, który w 1895 roku próbował uczyć się jazdy na bicyklu²⁰. W numerze 11 z 1 września 1896 roku czytamy, że:

Nie zrażony upadkiem ponowiłem jeszcze kilkakrotnie próbę, lecz zawsze z tym samym rezultatem. Wtedy to na podstawie smutnego doświadczenia pomyślałem o ekonomicznej zasadzie asocjacji i począłem szukać amatora bicykla, aby wspólnymi siłami opanować niesforną maszynę. Poszukiwania moje pomyślnym uwieńczone zostały skutkiem, gdyż znalazłem w p. Kossaku miłego towarzysza jazdy i upadków, równie zapalonego i chętnego do nauki jak ja nim byłem i również nieustraszonego przeciwnościami. To było chwilą poczęcia Lwowskiego Klubu Cyklistów. Od tego czasu codziennie o godzinie 6. z rana byliśmy z p. Kossakiem na Wysokim zamku, jeden drugiego trzymał, prowadził i udzielał rad na podstawie własnego doświadczenia, tak, że po kilku tygodniach uczciwej pracy doprowadziliśmy do tego, żeśmy jako tako jechać mogli, posługując się przy wsiadaniu ławkami lub krzesłami²¹.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ J. Drohojowski, *Z dziejów Lwowskiego Klubu Cyklistów*, „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 11; nr 12, nr 16; nr 17.

²⁰ Bicykl – rower z wielkim przednim i małym tylnym kołem.

²¹ Idem, *Z dziejów Lwowskiego Klubu Cyklistów*, „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 11, s. 125–126.

Analizując dalszy przebieg historii Lwowskiego Klubu Cyklistów, opisaną na łamach „Koła”, możemy dowiedzieć się jakie postępy w opanowaniu jazdy na rowerze poczynili Kossak i Drohojowski, a także prześledzić relację z pierwszej podróży rowerowej, którą panowie odbyli w celu ulepszenia techniki jazdy. W kolejnych numerach Drohojowski opisywał postępy w jeździe na rowerze oraz kwestię nowo przybyłych pasjonatów jazdy na jednoślady, którzy pobierali nauki od Drohojowskiego i Kossaka: „Przy codziennym ćwiczeniu nabyliśmy już wprawy, tak, że naszą jazdą mogliśmy nawet imponować i sami udzielaliśmy rad i nauki jazdy. Grono amatorów bicykla poczęło się trochę powiększać”²².

Drohojewski opisał również kwestię oficjalnego zawiązania się Lwowskiego Klubu Cyklistów. Wraz z Kossakiem zaczęli reklamować swój pomysł w Warszawie i Krakowie. Głosili, iż we Lwowie też powstaje klub poświęcony propagowaniu zdrowego trybu życia poprzez jazdę na rowerze, a także analizowali dostępne statuty oraz regulaminy innych towarzystw kolarskich. „Poczęliśmy informować się w Krakowie i Warszawie, zbieraliśmy wzory statutów i regulaminów, radziliśmy się ludzi fachowych, aż wreszcie dnia 8. grudnia 1886 odbyło się pierwsze konstytucyjne zgromadzenie w małej sali Sokoła przy udziale 14 członków. Na tym zgromadzeniu wybrano Wydział u uchwalono statut – tak więc począł istnieć Lwowski Klub Cyklistów. Pierwszym prezesem wybrany został p. Tomisław Rozwadowski poseł do Rady państwa”²³.

W dalszych częściach artykułu *Z dziejów Lwowskiego Klubu Cyklistów* jest opisana działalność statutowa stowarzyszenia: treningi, planowane wyprawy rowerowe. Rozwój klubu, który zdaniem Drohojewskiego przypada na rok 1894, przebiegał bez żadnych zakłóceń, co zaowocowało wysoką liczbą członków. W tym

²² Idem, *Z dziejów Lwowskiego Klubu Cyklistów*, „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896 r. 2, nr 12, s. 137.

²³ Ibidem, s. 138.

roku liczba cyklistów powiększyła się do 40, zaś w 1896, jak opisuje Drohojewski: „Gdy w bieżącym roku obchodził Klub dziesięcioletni jubileusz swego istnienia, liczył już z górami 140 członków, a spodziewać się należy, że Klub wzrastać będzie dalej, jeżeli nowi członkowie o jego dobro i rozwój równie gorliwie starać się będą jak członkowie dawni”²⁴.

W grudniowym numerze (patrz przypis 33) Drohojewski napisał ostatni artykuł na temat dziejów Lwowskiego Klubu Cyklistów. Właśnie w tym tekście została zawarta ciekawa konkluzja, dotycząca zawiązania się omawianego stowarzyszenia. Umieszczono ją w przypisie od redakcji (autor Kazimierz Hemerling), a treść tej adnotacji jest dość emocjonalna, ponieważ przedstawia osobiste powody utworzenia i istnienia organizacji LKC. Czytamy w niej, że:

Jako pierwszy incyator O.K.S.L i pierwszy jego przewodniczący – zapewniam, iż ku jego założeniu bodźcem mi była nie jakaś ambicja, ale szczerą miłość dla naszego sportu dla którego tam właśnie widziałem znakomitą możliwość rozwoju. Że się nie myliłem, dowodem są liczni uczniowie, którzy rokrocznie z nauki korzystają i ustawicznie zastępy kolarskie powiększają. Oddziału też tego jest zasługa, że popisy kolarskie przyjęto w program ćwiczeń sokolego zlotu i że budowano tor wyścigowy, na którym mógł później stanąć dzisiejszy tor L.K.C. Radbym zapewne, by L.K.C. liczył jak najrychlej przynajmniej 500 członków, nie mogę jednak O.K.S.L. odmówi racji bytu i sądzę, iż mogą oba te towarzystwa obok siebie bardzo dobrze istnieć²⁵.

W XIX wieku prasa była jednym z podstawowych źródeł informacji dla wielu czytelników. W badaniach naukowych wydawnictwa periodyczne są zazwyczaj traktowane jako uzupełnienie

²⁴ J. Drohojewski, *Z dziejów Lwowskiego Klubu Cyklistów*, „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 17, s. 194.

²⁵ Ibidem, patrz przypis od redakcji.

bibliografii²⁶. Jeśli chodzi o Lwowski Klub Cyklistów, ze względu na ograniczoną ilość materiału źródłowego, który opisywałby jego funkcjonowanie, prasa w postaci czasopisma sportowego „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” jest głównym źródłem poddanym analizie w niniejszym artykule.

Omawiany periodyk był jednym z pierwszych polskich pism sportowych, traktującym o kolarstwie. Redaktorem naczelnym i wydawcą „Koła” był Kazimierz Hemerling²⁷. Oprócz not prasowych dotyczących cyklistów, w tym czasopiśmie pojawiały się również informacje o innych dyscyplinach sportowych. Gazeta odznaczała się wysokim poziomem edytorskim, a także charakterystyczną winietą, na której widnieje pięciu jeźdźców na rowerach²⁸.

W 1922 roku redaktor naczelny „Koła” Kazimierz Hemerling na łamach periodyku „Sport. Tygodnik Ilustrowany” przedstawił zasady wydawania kolarskiego czasopisma. W dalszej części artykułu czytamy, że:

Organ kolarski „Koło” wydawanym był przeze mnie i był moją własnością, a miał on stałą rubrykę „Inne sporty”, które już wówczas zagranicą były w pełnym ruchu. Żyłem w sportach zawsze o jakie 20 lat naprzód i propagowałem je bodaj w piśmie. Propaganda ta jednak w „Kole”, które w szóstym roku przekształciłem na „Gazetę sportową” i zacząłem w niej wszelkie sporty opisywać,

---

²⁶ B. Sokołowski, *Prasa konspiracyjna z okresu Powstania Styczniowego*, [w:] *Bunt wolnych ludzi. 160. rocznica Powstania Styczniowego*, red. B. Michalec, T. Skoczek, Wydawnictwo Muzeum Niepodległości w Warszawie, Warszawa 2023, s. 551.

²⁷ Kazimierz Hemerling (1859–1939) – dziennikarz sportowy, publicysta, wydawca, redaktor, popularyzator kultury fizycznej, jeden z organizatorów Lwowskiego Koła Dziennikarzy Sportowych i Ogólnopolskiego Związku Dziennikarzy i Publicystów Sportowych RP.

²⁸ C. Michalski, *Prasa sportowa Lwowa*, [w:] *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 5, red. J. Jarowiecki, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2001, s. 584.

omawiać i do nich zachęcać – nie dawała żadnych prawie pozytywnych wyników, tak, iż wydawnictwo tego z powodu brak chętnych czytelników a bardzo wielkich kosztów, na które nie stało funduszy, musiałem zaniechać²⁹.

„Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” było wydawane w latach 1895–1899³⁰ w formie dwutygodnika. Realizowane było w drukarni Z. Golloba we Lwowie.

Na samej winiecie, oprócz stałej grafiki przedstawiającej pięciu cyklistów, znajdowały się również reklamy tematyczne związane z kolarstwem³¹, zaś na stronie tytułowej, oprócz artykułu otwierającego dany numer, wszystkie techniczne informacje takie jak np. forma zapłaty. Preferowano przedpłatę z przesyłką pocztową. Cena była zależna od częstotliwości prenumeraty – rocznie: 4 zł; półrocznie: 2 zł; kwartalnie: 1zł. Niższa cena była zarezerwowana dla klubów i towarzystw gimnastycznych, które kupiły co najmniej 10 egzemplarzy (rocznie 3 zł; półrocznie 1,50 zł). Koszt pojedynczego egzemplarza to 20 groszy. Na pierwszej stronie widniał też adres redakcji: ul. Zygmuntowska 17. Na podstawie zawartych informacji na tejże stronie, można wywnioskować, iż czasopismo starano się rozpowszechnić na terenach zaborów rosyjskiego i pruskiego. Przemawia za tym informacja i cena poddana w następujących wartościach: „Z przesyłką dla Rosji 4 Ruble, dla Niemiec 8 Marek”³².

²⁹ K. Hemerling, *Sporty a prasa sportowa*, „Sport. Tygodnik Ilustrowany” 1922, nr 22, s. 3.

³⁰ J. Jarowiecki, *Prasa lwowska w dobie powojennej*, [w:] *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w.*, t. 3, red. J. Jarowiecki, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kraków 1996, s. 109; C. Michalski, *Prasa sportowa Lwowa...*, op. cit., s. 584.

³¹ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 6, s. 2.

³² *Ibidem*.

Ponadto widniała również informacja, która została zapisana w formie drugiego podtytułu: „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu. Organ urzędowy Lwowskiego K. C., Krakowskiego K. C., O.K.S. Lwowskiego”³³. Pełne nazwy to oczywiście: Lwowski Klub Cyklistów, Krakowski Klub Cyklistów i Oddział Kolarzy Sokoła Lwowskiego.

Podczas realizacji tego artykułu, poddano analizie 41 numerów „Koła” z 1895 roku (19 numerów) i z 1896 roku (21 numerów).

Pierwszy numer został zrealizowany 1 marca 1895 roku. W numerze, który rozpoczął proces wydawniczy tego periodyku, został nakreślony program oraz założenia „Koła”. W gazecie czytamy, że:

Pominąwszy tę okoliczność, że po pracy potrzeba nam wytchnienia i rozrywki, a tę właśnie daje nam koło w takim stopniu że kto raz w niej zakosztował z pewnością przenosi ją nad wszelki inne – pominąwszy dalej tyle omawianą kwestyę higieny, – zaczyna koło zajmować pierwsze miejsce w rzędzie wehikułów przenoszących was szybko z miejsca na miejsce z zaoszczędzeniem tak drogiego nam czasu. Otóż zadaniem pisma naszego będzie – obudzić łączność pomiędzy wszystkimi klubami sportowymi – sprawozdaniami z wycieczek, wyścigów i wszelkich ważniejszych zdarzeń sportowych w kraju i zagranicą dać możność dokładnego zaznajomienia się z głównymi zasadami i terminologią sportu kołowego – sprawozdaniami z wystaw sportowych zachęcić naszych przemysłowców i techników do urządzania takich wystaw u nas w kraju i do zajęcia się techniką koła, która wobec zastosowania motorów rozmaitego rodzaju, jak benzynowych i elektrycznych, wkrótce postawić może koło, na najwyższym szczyście jako przyrząd posuwający się szybko po drogach zwyczajnych, umożliwiający każdemu bez żadnej nauki i bez zmęczenia odbywać podróże dowolną³⁴.

---

³³ Ibidem.

³⁴ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 1, s. 2.

Główną ideą, która miała być zrealizowana przez Lwowski Klub Cyklistów, było propagowanie jazdy na rowerze poprzez opisywanie wyścigów, wystaw, wycieczek rowerowych organizowanych przez towarzystwa kolarskie.

O samej działalności LKC w latach 1895–1896 można przeczytać w rubryce, która była zamieszczona praktycznie w każdym numerze. Redaktor naczelny „Koła” załączał odpisy protokołów ze spotkań, zgromadzeń lub po prostu wskazówki, które były kierowane do czytelników. W czasopiśmie, nie tylko Lwowski Klub Cyklistów posiadał swoją rubrykę, ale także: Krakowski Klub Cyklistów, Oddział Kolarzy Lwowskich. Dzięki wspomnianym zapisom na łamach prasy, dowiadujemy się o walnych zgromadzeniach, na których były przedkładane sprawozdania z działalności klubu oraz kwestie finansowe. Oprócz tego omawiano założenia komisji sportowej klubu, a także wybory nowych członków. Analizując dostępne egzemplarze „Koła”, możemy natknąć się na nazwiska członków, którzy zostali przyjęci w 1895 i 1896 roku: Juliusz Rainer, Karol Kublik, Jan Wurzinger, Gustaw Schonowski, Emanuel Pohl, Kazimierz Gubrynowicz, Fryderyk Raus, Władysław Niemiłowicz, Franciszek Thurmer, Stanisław Pieńczykowski, Roman Kolarzowski, Adam Pilecki, Aleksander Udrycki, Witold Lewicki, Karol Kuczera, Aleksander Koricki, Karol Sklepiński, Antoni Józef Groblewski, Adam Sielecki, Rudolf Hudec, Karol Bałaban, Mieczysław Ziółkowski, Witold Łoziński, Leon Piniński, Albert Starzeński, Konstanty Brunicki, Tadeusz Witkowski, Zygmunt Pszorn, Jan Adam Wolski, Eustachy Brunicki, Roman Drohojewski, Juliusz Fondor, Maksymilian Huber, Antoni Tucha, Jan Hołyński, Zygmunt Lewicki, Romuład Biberstein, Edward Troszl, Mieczysław Więckowski, Jerzy Niewiadomski, Władysław Niemeksz, Antoni Dobrzański, Leon Kozakiewicz, Konstanty Paprocki, Stanisław Majewski, Kazimierz Stroński, Stanisław Ball, Leopold Terenkocz, Aleksander Turzański, Jan Smutny, Wawrzyniec Teiseyre, Włodzimierz

Ritterschild, Stanisław Wójcikiewicz, Władysław Mianowski, Artur Friedrich, Władysław Ligęz, Zygmunt Teodorowicz, Czesław Uhma, Władysław Adamowicz, Ludwik Kronenberg, Tadeusz Kobylański, Stanisław Niemczycki, Gustaw Piotrowski, Maria Piotrowska, Władysław Piżł, Józef Brandys, Zdzisław Ritterschild, Ignacy Wójcikiewicz, Michał Maria Baworski, Kazimierz Przybysławski, Bronisław Leszczyński, Jan Sandecki, Aleksander Błażyński, Jerzy Niewiadomski, Piotr Harasimowicz, Edmund Stromenger, Jakób Lewicki, Grzegorz Ziembicki.

Oprócz wiadomości o nowo przyjętych członkach, opinii publicznej podawane były informacje związane z planowanymi wycieczkami oraz imprezami. W tym miejscu warto przytoczyć fragment dotyczący organizacji imprezy okolicznościowej z okazji dziesięciolecia powstania Lwowskiego Klubu Cyklistów. W jednym z numerów periodyku czytamy, że:

II. Ustanowiono szczegółowo następujący program uroczystości jubileuszowych na dzień 5 lipca b.r.

III.

1. O godzinie 8 ½ z rana zebranie członków Klubu i zaproszonych Towarzystw (z rowerami) na strzelnicy miejskiej.

2. O godzinie 9. Uroczyste nabożeństwo w kościele OO. Franciszkanów.

3. O godzinie 10 – 11 ½ wspólne śniadanie na strzelnicy miejskiej.

4. O godzinie 12. w południe uroczyste corso członków Klubu i zaproszonych Towarzystw. Wyjazd ze strzelnicy miejskiej, pochód przez ulicę Kurkową, Czarnieckiego, plac Bernardyński, Halicki, Maryacki, ulicę Trzeciego Maja, Słowackiego, Ossolińskich, Chorażczyzny, Akademicką przed kasyno miejskie i tamże rozwiązanie corsa.

Próba corsa w czwartek dnia 2. lipca b.r. koło strzelnicy miejskiej o godzinie 6. wieczorem.

5. O godzinie 4. po południu wielkie wyścigi międzynarodowe na torze „L.K.C.”, podczas, których odbędzie się także bieg rozstrzygający o nagrodę jubileuszową.

6. O godzinie 8. wieczorem uroczysty bankiet członków i gości w salach kasyna miejskiego.

IV. Mianowano p. Adama Sieleckiego z Jaworowa konsulem Klubu.

V. Uchwalono prosić komendę 11. korpusu o udzielenie oficerom i kadetom pozwolenia wpisywania się na członków Klubu³⁵.

Na łamach „Koła” były publikowane przemyślenia korespondentów z innych miast i regionów: Warszawy, Krakowa, Sanoka, Pilzna, Mediolanu, Paryża, Jagielnicy i Podola. Analizując artykuły z rubryki, która zmieniła nazwę z *Od naszych korespondentów* na *Korespondencye*, można stwierdzić, iż autorzy tekstów opisywali warunki pogodowe do uprawiania kolarstwa, a także przebieg wycieczek rowerowych w danym mieście. Na szczególną uwagę zasługują tutaj artykuły autorstwa Zygmunta Januszowskiego, który omawiał aktywność kolarską na Podolu i w Jagielnicy. Z poszczególnych numerów „Koła” dowiadujemy się, iż opisywał także swoje rekordy m.in. przebycie drogi z Jagielnicy do Zaleszczyk. Przykładowo tak opisywał ustanowienie rekordu na wspomnianej trasie: „Droga ta jest istotnie z najcięższych na Podolu, to też przebycie jej w dość krótkim czasie podnoszę głównie dlatego, by podzielić się nabytem doświadczeniem z młodszą szczególnie Bracią i by im udowodnić do jakich rezultatów dochodzi się przy racjonalnym treningu”³⁶. W kolejnych numerach Januszowski opisuje realizację wycieczek rowerowych do Lwowa, Przemyśla, Okopów św. Trójcy.

Ciekawym blokiem tematycznym publikowanym w tym czasopiśmie były życiorysy (*Życiorysy znakomitych jeźdźców i ludzi około sportu kołowego zasłużonych*). Rubryka została założona

³⁵ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 7, s. 79–80.

³⁶ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 16, s. 202.

15 listopada 1895, o czym dowiadujemy się z przypisu redakcyjnego: „Otwieramy nową rubrykę, w której starać się będziemy (w dowolnym porządku) zaznajomić naszych Czytelników z znakomitymi naszymi i obcymi jeźdźcami, jakoteż z ludźmi sportu kołowego zasłużonymi”³⁷.

Pierwszą opisaną osobą był Julian Osiński. Na łamach „Koła” została opublikowana jego autobiografia, z której wynika, iż urodził się 13 lutego 1873 roku w Warszawie. Był on mechanikiem, swój warsztat doskonalił w kraju i zagranicą. Na bicyklu jeździł od 1890 roku, dopiero w 1893 roku zamienił bicykl na rower. Brał udział m.in. w wyścigu kolarskim organizowanym przez „Union”, gdzie zdobył brązowy medal. W dalszej części swojej autobiografii opisywał udział w zawodach kolarskich, a także ich przebieg³⁸.

Kolejnym kolarzem, który został przedstawiony w *Życiorysach*, był Jan Stanisław Skrodzki. Również – tak jak w przypadku jego poprzednika – artykuł został zaprezentowany w formie autobiografii. W chwili pisania swojego „kolarskiego CV” miał 25 lat. W 1888 roku rozpoczął przygodę z bicyklem i wtedy też został członkiem Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów. W 1892 roku zaczął jazdę na rowerze, a także na monocyklu³⁹. W przeciągu siedmiu lat zrealizował kilka wycieczek rowerowych. Pisał również o startach w 20 wyścigach, w których zdobył 20 nagród⁴⁰.

Kolejnym zasłużonym kolarzem, opisanym na łamach „Koła”, był dr Jan hr. Drohojowski – jego życiorys nie był przedstawiony w formie autobiografii. Artykuł nie został podpisany przez nikogo z redakcji, więc można domniemywać, iż sporządzony tekst

---

³⁷ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 18, s. 225.

³⁸ Ibidem, s. 224.

³⁹ Monocykl – rower jednokołowy.

⁴⁰ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 19, s. 237.

był autorstwa redaktora naczelnego Kazimierza Hemerlinga. Z artykułu dowiadujemy się, iż Drohojowski urodził się w Wasylówce, na Podolu w 1858 roku. W dalszej części noty biograficznej odnajdujemy informacje o jego działalności na rzecz LKC⁴¹.

Stefan Kossak został zaprezentowany w rubryce jako kolejny kolarz. Tak samo jak w przypadku Drohojowskiego, nota biograficzna, została zrealizowana przez członka komitetu redakcyjnego „Koła”. Z opublikowanych informacji na jego temat, możemy dowiedzieć się, iż urodził się w Paryżu w 1858 roku. Był synem Juliusza Kossaka oraz bratem Wojciecha. Warto odnotować, iż S. Kossak wraz ze Stefanem Niementowskim w 1893 roku wyruszył na wyprawę z Krakowa do Drezna. Trasę pokonali w obie strony, czego efektem było przejechanych 1100 km, co jak na tamte czasy było nie lada wyczynem, ze względu na jakość sprzętu oraz dróg. Ponadto Kossak w 1894 roku wygrał mistrzostwa sokolich oddziałów kolarzy⁴².

Kolejnym kolarzem był Mieczysław Horodyński urodzony w guberni siedleckiej w powiecie łukowskim we wsi Niedźwiadce w 1870 roku. W 1891 roku wygrał zorganizowany przez Warszawskie Towarzystwo Cyklistów wyścig i uzyskał tytuł „Mistrza Jazdy w Królestwie Polskim”, zaś w 1893 roku wielkie zawody kolarskie w Moskwie. Jego dorobek medalowy na rok 1896 zamyka się w liczbie 32 złotych medali, 10 srebrnych i trzech brązowych⁴³.

W formie autobiografii swoje zamiłowanie do kolarstwa zaprezentował Zdzisław Ritterschild, urodzony w Komarowicach w powiecie dobremilskim. W jego nocie biograficznej możemy

---

⁴¹ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 20, s. 250.

⁴² „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 21, s. 261.

⁴³ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 22, s. 275.

przeczytać informacje o odbytych wycieczkach rowerowych oraz startach w różnych wyścigach. Ciekawym uzupełnieniem tej biografii jest kwestia konserwacji roweru oraz adnotacja o uprawianiu innych sportów⁴⁴. W końcowej części tekstu czytamy: „Przez czas uprawiania sportu kołowego miałem trzy wysokie maszyny i pięć niskich, które w znakomitym stanie utrzymywałem, czyszcząc własnoręcznie do najmożliwszej nawet wycieczce, za pierwszy bowiem warunek wzorowego utrzymania maszyny uważam idealną jej czystość, po której poznać można prawdziwego sportsmena. Dodam wreszcie, że w zimie uprawiam z zamiłowaniem sport łyżwiarski i gimnastykę; tę ostatnią zwłaszcza uważam jako znakomitą przygotowawczą wyćwiczkę do jazdy na kole”⁴⁵.

Autorem kolejnego życiorysu jest Jan Stanisław Skrodzki, który opisywał działalność kolarską Mieczysława Barańskiego. Skrodzki w tym syntetycznym biogramie nie podaje daty, tylko miejsce urodzenia Barańskiego – Radom. W swojej karierze kolarskiej Barański zdobył 25 medali. Skrodzki opisywał jego starty w różnych zawodach, m.in. w wielkim wyścigu na trasie Petersburg–Moskwa, który dla kolarza skończył się pechowo ze względu na to, iż: „... po 200 wiorstach pośliznął się na rozmięklej wskutek deszczu drodze tak nieszczęśliwie, że zwichnął sobie rękę i musiał na wskutek tego z wyścigu [się] wycofać”⁴⁶.

Marian Dawidowski został opisany jako najdzielniejszy pionier sportu kołowego w kraju. Tekstu biograficznego nie opatrzone podpisem żadnego z redaktorów „Koła”. Był członkiem Krakowskiego Towarzystwa Wioślarskiego⁴⁷, ponadto jednym z inicjatorów

⁴⁴ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 23, s. 285–286.

⁴⁵ Ibidem, s. 286.

⁴⁶ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 24, s. 294.

⁴⁷ W „Kole” podana była niepełna nazwa, prawidłowa brzmi: Oddział Wioślarski Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie.

powołania Krakowskiego Klubu Cyklistów w 1886 roku. W późniejszym okresie (1889–1890) był przedstawicielem Lwowskiego Klubu Cyklistów oraz wiedeńskiego Die Wanderer. Brał udział w wyścigach organizowanych w: Trieście, St. Polen, Monachium, Pilźnie, Pradze i Brnie. Był także trenerem młodszych członków klubu. W latach 1892–1893 był wiceprezesem Wydziału Związku Wyścigowego (Verband Wiener Radfarer vereine für Wettfahrspport). Po powrocie do Lwowa w 1894 roku opracował, wraz K. Hemerlingiem, regulamin wyścigowy, który obowiązywał na torze kolarskim LKC⁴⁸.

Na łamach „Koła” w rubryce *Życiorysy*, uwzględniono też sylwetkę kolarza spoza środowiska polskiego. John S. Johnson, określany we wspomnianym dwutygodniku jako mistrz amerykański, urodził się w 1873 roku w Karlstademie, skąd później wyemigrował do Ameryki. Był w tamtym okresie najlepszym kolarzem sprinterskim. W ramach wyścigów sprinterskich ustanowił wiele rekordów w 1892 roku na dystansach 1/2 mili; 2/3 mili, 3/4 mili; 1 1/4 mili⁴⁹.

Kolejnym kolarzem, który został opisany przez redakcję, był Antoni Tuch⁵⁰ – artysta malarz, który w ramach swojej działalności artystycznej zrealizował dekorację w gmachu PTG Sokół w Krakowie⁵¹. Z informacji zawartych w „Kole” wynika, iż: „... już

⁴⁸ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 1, s. 4–5.

⁴⁹ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 4, s. 10.

⁵⁰ Szerzej na temat działalności tego artysty A. Laskowski, *Antoni Tuch. Przyczynek do biografii*, „Rocznik Krakowski” 2013, t. 79, s. 67–92.

⁵¹ Współcześnie wspomniany gmach znajduje się na ulicy Marszałka Józefa Piłsudskiego w Krakowie, zob. M. Wosian-Czoba, *W sali głównej „Sokoła” zrekonstruowano dekoracje na stropie i ścianach*,

<https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/w-sali-glownej-sokola-zrekonstruowano-dekoracje-na-stropie-i-scianach> [dostęp: 10.11.2023].

jako dzieciak przeniósł się do Wiednia i tam się wychował. Tam też ukończył szkołę-artystyczno-przemysłową, a po jej ukończeniu, jako młody chłopak, odbył podróże naukowe po Niemczech, Danii, Holandyi, Belgii, Włoszech, Serbii i Austro-Węgrzech”⁵². Od 1893 roku był członkiem Krakowskiego Klubu Cyklistów, gdzie był w wydziale tejże organizacji. Brał również w wielu wyścigach kolarskich. Ciekawostką, która została odnotowana przez redakcję, było to, iż Tuch uczył swoją małżonkę jazdy na jednoślady: „Należy mu się i od pań pewne uznanie. On był pierwszym w Galicyi, który zachęcił swoją małżonkę do wyuczenia się jazdy na kole i ona stała się w ten sposób pierwszą pionierką sportu kołowego wśród płci pięknej w Krakowie i w Galicyi”⁵³.

Kolejnym kolarzem opisanym na łamach tego periodyku jest Artur Friedrich, który urodził się we Lwowie w 1874 roku. Był synem właściciela fabryki mydła Edwarda Friedricha. Z noty biograficznej sporządzonej przez redakcję wynika, iż po zakończeniu edukacji w szkole średniej, pracował w fabryce ojca, gdzie prowadził dział perfum i mydelek. Jeśli chodzi o jego występy kolarskie, to warto odnotować jego start w wyścigu w 1895 roku, który odbył się na trasie Lwów–Sambora (70 km). Zajął wówczas pierwsze miejsce, osiągając czas 3:21:00. 8 września 1895 roku wziął udział w międzynarodowych wyścigach zorganizowanych przez Lwowski Klub Cyklistów na dystansie 3000 m – w tych zawodach również zajął najwyższy stopień podium⁵⁴.

Ostatnim kolarzem, który został opisany na łamach „Koła” w latach 1895–1896 był Ludwik Morin – francuski cyklista, który zasłynął z wygranego „matchu” ze wspomnianym wcześniej Johnsonem 17 maja 1895 roku. Redakcja opisując jego sylwetkę,

⁵² „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 3, s. 21.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 4, s. 33–34.

przekazała odbiorcom tylko syntetyczny opis jego dokonań w świecie kolarskim⁵⁵. O Morinie pisali tak: „Należy on do najmłodszych a najsympatyczniejszych francuskich jeźdźców, liczy zaledwie lat 19, jest silnie i pięknie zbudowany, zawsze przyjacielski i wesół, pełen tedy zalet, które mu rychło zaskarbiły sympatyę paryskiego sportowego świata. Nie będziemy czytelników nudzili wyliczaniem jego sportowych zdobyczy, tyle powiedzieć możemy, że ilekroć stawał do wyścigów, zawsze z nich wychodzili z honorem, a pono jeszcze niejednokrotnie zdarzy nam się w tym roku sposobność o nim pomówić”⁵⁶.

Analizując zawartość czasopisma „Koło”, nie sposób pominąć reklam, które były umieszczane w tym periodyku. Współcześnie redakcje różnych czasopism nie ograniczają się tylko i wyłącznie do zamieszczania statycznej formy lokowania produktu. Oprócz plakatów, afiszy, dodatkowym czynnikiem reklamującym dany produkt, są e-wydania, w których pojawiają się krótkie filmy, animacje, tudzież quizy, a nawet rebusy⁵⁷. W XIX wieku prasa rozwijała się nie tylko ze względu na proces wydawniczy danego periodyku, ale także reklamowała nowo powstałe towary użytku codziennego. W artykule, *Osobliwości ogłoszeń prasowych. O reklamie w „Przeglądzie Tygodniowym”*, Piotr Drozdowski opisuje funkcję reklam umieszczanych w czasopiśmie w XIX wieku. O dziewiętnastowiecznych reklamach czytamy:

Pierwsze ogłoszenia służyć miały dostarczeniu informacji na temat dostępnych towarów, których z dnia na dzień przybywało. Wraz z dodawaniem elementów graficznych zaczęły one także ustanawiać *marki*, które później miały być szerzej rozpoznawa-

⁵⁵ „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1896, r. 2, nr 5, s. 45.

⁵⁶ Ibidem, s. 46.

⁵⁷ J. Mikosz, *Reklama prasowa – rodzaje i podrodzaje. Sposoby promocji prasy*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica” 2011, t. 14, s. 54–55.

ne w społeczeństwie. Ludzie początkowo potrzebowali reklamy jako źródła czystej informacji o tym, co nowego znajduje się bądź dzieje wokół nich. Ciekawość, postęp cywilizacyjny, a także upowszechnienie się pism i dzienników w drugiej połowie XIX wieku, nazwanego później, „wiekiem prasy”, leżały u podstaw rozwoju samej reklamy⁵⁸.

W omawianym czasopiśmie o tematyce kolarskiej, były również prezentowane rozmaite reklamy, które pozwalały odbiorcom na zaznajomienie się z nowymi produktami. Na łamach „Koła” swoje wyroby zachwalały takie fabryki oraz przedsiębiorstwa, jak: Firma Wiktor Berger, z siedzibą we Lwowie, ul. Akademicka 8, oferująca sprzedaż rowerów angielskich, a także kół do rowerów o wysokim standardzie; H. Rosenthal, reprezentujący oddział Kolarzy Sokoła lwowskiego, przy ulicy Kopernika 9, oferujący, zgodnie z informacją na afiszach reklamowych: stroje dla kolarzy, mundury sokole, płaszcze, stroje ćwiczebne sokole, mundury wojskowe i urzędnicze; E. Hawranek z siedzibą przy pl. św. Ducha 10 we Lwowie – firma, która zajmowała się dystrybucją angielskich rowerów, była też głównym składem tego typu jednośladów; Mikołaj Ludwig, w swojej ofercie zachwalał następujące produkty: rowery angielskie oraz części rowerowe: lampki, siodła, pedały etc. Zakład był umiejscowiony przy ul. Halickiej 14 we Lwowie; C. Kahane – firma znajdująca się we Lwowie przy ul. Gródeckiej 25, zajmowała się sprzedażą rowerów i welocypedów⁵⁹. Oprócz prowadzonej sprzedaży zakład rowerowy oferował warsztat reparacyjny oraz bezpłatną naukę jazdy na rowerze, oddzielnie dla panów i pań⁶⁰.

⁵⁸ P. Drozdowski, *Osobliwości ogłoszeń prasowych. O reklamie w „Przeglądzie Tygodniowym”*, [w:] *Pozytywiści warszawscy. „Przegląd Tygodniowy” 1866–1876*, Seria I, *Studia, rewizje, konteksty*, red. A. Janicka, Białystok 2015, s. 365.

⁵⁹ Welocyped – pierwszy model roweru, który nie posiadał łańcucha i hamulców.

⁶⁰ Zob. „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr 1, s. 7–12.

Podsumowując analizę omawianego wydawnictwa periodycznego, można orzec, iż „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” pod redakcją Kazimierza Hemerlinga, w latach 1895–1896 było nośnikiem informacji sportowej z kraju i ze świata. Prezentowana tematyka sportowa na łamach „Koła” współcześnie, umożliwia dalsze badania z zakresu: biografistyki, historii XIX wieku na terenie Galicji, a także prasoznawstwa. „Koło” stanowi znakomity materiał źródłowy, który należy poddać dalszej analizie. Niewątpliwie badania nad omawianą problematyką wymagają szerszych działań np. analizy wszystkich numerów tego czasopisma.

Bartłomiej Sokołowski

BIBLIOGRAFIA

Źródła drukowane

- S-cki Wł., *Znaczenie społeczne cyklizmu*, „Cyklista” 1896, nr 8, s. 2.
- Hemerling Kazimierz, *Sporty a prasa sportowa*, „Sport. Tygodnik Ilustrowany” 1922, nr 22, s. 3.

Prasa

- „Bike Board” 2023, nr 7–8 (70).
- „Dziennik Polski” 1886, nr 284.
- „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu” 1895, r. 1, nr: 1, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24; 1896, r. 2, nr: 1, 3, 4, 5, 7, 11, 12, 16, 17, 21, 22, 23, 24.

Opracowania

- *Cyklści. Sympatycy, pasjonaci, mistrzowie 1886–1939*, oprac. A. Janiszewska, J. Łuba-Wróblewska, Ośrodek KARTA, Dom Spotkań z Historią, Warszawa 2010.
- Czajka Anna, *Moda kobieca na rower (przełom XIX i XX wieku)*, [w:] *Życie prywatne Polaków w XIX wieku. Moda i styl życia*, t. 6, red., J. Kita, M. Korybut-Marciniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM, Łódź–Olsztyn 2017, s. 217–230.
- Drozdowski Piotr, *Osobliwości ogłoszeń prasowych. O reklamie w „Przeglądzie Tygodniowym”*, [w:] *Pozytywiści warszawscy. „Przegląd Tygodniowy” 1866–1876*, Seria I, *Studia, rewizje, konteksty*, red. A. Janicka, Białystok 2015, s. 365–373.
- Jarowiecki Jerzy, *Prasa lwowska w dobie powstaniowej*, [w:] *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w.*, t. 3, red. J. Jarowiecki, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kraków 1996,
- Kubkowski Piotr, *Sprężyści. Kulturowa historia warszawskich cyklistów na przełomie XIX i XX wieku*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2018.
- Kubkowski Piotr, *Wypadki, kocie łby i cyklści. Warszawski fin de siècle na ulicy*, „Czas Kultury” 2016, nr 1, s. 55–63.
- Kurek Artur, *Galicijskie Stowarzyszenia Kolarskie 1886–1914 – charakterystyka i działalność*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków 2011.
- Laskowski Andrzej, *Antoni Tuch. Przyczynek do biografii*, „Rocznik Krakowski” 2013, t. 79, s. 67–92.
- Ledniowski Krzysztof, *Powstanie i działalność wychowawcza Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na przełomie XIX i XX wieku w Galicji*, „Polska Myśl Pedagogiczna” 2019, nr 5, s. 291–311.
- Michalski Czesław, *Pierwsze kluby sportowe we Lwowie do 1914 roku*, [w:] *Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów Lwowa*, t. 4, red. K. Karolczak, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2002, s. 247–259.
- Michalski Czesław, *Prasa sportowa Lwowa*, [w:] *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 5, red. J. Jarowiecki, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2001.

- Mikosz Joanna, *Reklama prasowa – rodzaje i podrodzaje. Sposoby promocji prasy*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2011, t. 14, s. 54–64.
- Orlewicz-Musiał Małgorzata, *Turystyka aktywna Polaków pod zaborem austriackim w dobie autonomii galicyjskiej (1867–1914)*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków 2019.
- Sokołowski Bartłomiej, *Prasa konspiracyjna z okresu Powstania Styczniowego*, [w:] *Bunt wolnych ludzi. 160. rocznica Powstania Styczniowego*, red. B. Michalec, T. Skoczek, Wydawnictwo Muzeum Niepodległości w Warszawie, Warszawa 2023.

Netografia

- *Historia powstania roweru. Początki, wynalazki i rozwój do dzisiaj*, <https://www.rowertour.com/blog/historia-powstania-roweru> [dostęp: 02.11.2023].
- Wosian-Czoba Małgorzata, *W sali głównej „Sokoła” zrekonstruowano dekoracje na stropie i ścianach*, <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/w-sali-glownej-sokola-zrekonstruowano-dekoracje-na-stropie-i-scianach> [dostęp: 10.11.2023].

Rok II.

Dnia 15. Czerwca 1896.

Nr. 6.

MIKOŁAJ LUDWIG
WELWOWIE
ul. Akademicka 1. a. (obok Banku Hipotecznego)

GIÓWNY SKŁAD

ROWERÓW

z fabryk angielskich i niemieckich,
także wszelkich części składowych, przyborów i potrzeb
do tyżka — Wszystko w najlepszej jakości.

Wyłączne zastępowstwo na Galicyę światowej angielskiej fabryki

SINGER i S^{lca} w Coventry.

Wyłączne zastępowstwo znakomitej fabryki

DÜRRKOPF i S^{ka} („Diana“) w Bielefeld.

Ubrania trykotowe, czapki, polniki (sweatery), paski,
buciki, pończochy.

Modne towary męskie.

Cenniki na żądanie.

Prosimy przy zamówieniach powoływać się na nasze pismo.

Winieta czasopisma „Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu”
1896, r. 2, nr 6. Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. P. 71529 A

Rok II.	Dnia 15. czerwca 1896.	Nr. 6.
<p>Przedpłata: z przyszłej pocztową:</p> <p>rocznie . . . 4 zł. półrocznie . . . 2 . kwartalnie . . . 1 .</p> <p>Dla klubów i towarzystw gimnastycznych i sporto- wych przy przepłacie na 10 egzemplarzy:</p> <p>rocznie . . . 3 zł. - ct. półrocznie . . . 1 . 50 .</p> <p><i>Numer pułkowy 20 ct.</i></p>	 <p>Pismo fachowe poświęcone sportowi kółowemu, Organ urzędowy <i>Lwowskiego K. C., Krakowskiego K. C., O. K. S. Lwowskiego.</i> Wychodzi t. i 15. każdego miesiąca.</p> <p>Wydawca i odpowiedzialny redaktor: KAZIMIERZ HEMERLING.</p>	<p>Ogłoszenia:</p> <p>1 strona . . . 24 zł. 1/2 . . . 12 . 1/4 . . . 6 . 1/8 . . . 3 .</p> <p>Od wiersza pełtem 15 ct.</p> <p>Przy kilkakrotnem ogło- szeniu stosowny rabat.</p> <p>Redakcja i Administracja w Lwowie, ul. Tyguntowska 17.</p> <p>Z przesyłką dla krajów 4 Rekl. dla Niemiec 5. Mark.</p>

Wycięgi cyklistów galicyjskich

na torze lwowskiego Klubu Cyklistów
dnia 7. czerwca 1896.

SPRAWOZDANIE.

Znakomicie pod każdym względem udały się urządzone dnia 7. czerwca przez L. K. C. na własnym torze pierwsze tego-rodzaje krajowe wycięgi.

Deszczek, który się puścił koło południa, dość wczesnie ustał, niebo się rozjaśniło i wycięgom od początku do samego końca sprzyjała najpiękniejsza pogoda.

Dzięki sprężystemu kierownictwu panował na torze przez cały czas wzorowy porządek, wycięgi szły jeden po drugim w należytem tempie, wszyscy niemal z wycięgowców, którzy się do wycięgów zgłosili, stanęli też w największym porządku u startu — wszystko szło jak w zegarku.

Wewnątrz toru przygrywała kompletna muzyka 24 p. p.

Do wycięgu pierwszego 2000 m. na maszynach drogowych (nie ważących mniej jak 12 klg.), zgłosili się nowicjusze, którzy jeszcze w publicznym wycięgu na torze nie brali udziału a mianowicie: Ludwik Mękol, Eugeniusz Wiszniewski, Karol Czużak, Stanisław Pawluk, Mieczysław Gelpi, Mieczysław Ziolkowski wszyscy członkowie O. K. S. Lwowski i Antoni Mitschka członek Krak. K. C. i wszyscy ci stanęli u startu. Pierwszy przybył do mety A. Mitschka w 3:40, zdobywając większy medal srebrny, drugi M. Gelpi w 3:47 zdobywając mały medal srebrny, trzeci K. Czużak w 3:49 zdobywając medal brązowy.

Do drugiego wycięgu głównego 1000 m. zgłosiło się i stanęło czterech spółzawodników, a to: dr. Henryk Mikolasch i Ar-

tar Friedrich, członkowie L. K. C., Zdzisław Ritterschild członek Krak. K. C. i Władysław Pawulski członek O. K. S. Przemyskiego. Pierwszy przybył do mety Ritterschild w 1:35, zdobywając medal złoty, drugi Friedrich w 1:36¹/₂, a trzeci dr. Mikolasch w 1:37, zdobywając medale srebrne większy i mniejszy.

Dalej nastąpił 5000 metrowy wycięg na dwojkach (tandemach), do którego się zgłosili trzy pary spółzawodników, a to: 1. Władysław i Mieczysław Gelpi, pierwszy członek lwowskiego Klubu, drugi Oddziału Kol. Sok., 2. Maryna Gustowicz i Arnold Friedrich, w którego miejsce stanął Władysław Ligęza, 3. Włodzimierz Strzelecki i Eugeniusz Wiszniewski, w którego miejsce stanął Arnold Friedrich. Pierwsi przybyli Friedrich i Strzelecki w 9:57¹/₂, zdobywając medale srebrne większe, a drugi Gustowicz i Ligęza w 9:36¹/₂, zdobywając medale srebrne mniejsze. Prócz tego przyznał sąd polubowcy w tym wycięgu za dobrą jazdę braciom Gelpim małe srebrne medale.

Czwartym był bieg zachęty na 2000 dla tych, którzy na torze jeszcze nagrody w publicznym wycięgu nie zdobyli. Do wycięgu tego zgłosili się: Karol Czużak, Michał Dumiezek (O. K. S. L.), Antoni Mitschka, Kazimierz Craykowski (O. K. S. L.), Mieczysław Gelpi i Mieczysław Ziolkowski, którzy się też wszyscy stawili u startu. Pierwsi stanęli u mety A. Mitschka w 3:28¹/₂, zdobywając większy medal srebrny, drugi M. Gelpi w 3:32, zdobywając medal srebrny mniejszy, trzeci M. Ziolkowski, zdobywając medal brązowy.

Bardzo ciekawym był wycięg kombinacyjny 5000 m., polegający na tem, że za

Strona tytułowa czasopisma „Kolo. Pismo fachowe poświęcone sportowi kółowemu” 1896, r. 2, nr 6. Źródło: Biblioteka Narodowa, sygn. P. 71529 A

Periodical Publication “Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu”, a Carrier of Sports Information

Keywords

Lviv Cyclists' Club, Galicia, cycling, press, magazine, cyclists, newspaper advertising, “Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu”

Abstract

The development of cycling, according to records published in periodicals, dates throughout Poland to the end of the 19th century. In this article, the author analyses 41 copies of “The Wheel. A professional magazine dedicated to wheel sports”, published between 1895 and 1896. In addition to an outline of the issue, the text addresses the question of the establishment of the Lviv Cyclists' Club, biographies of the cyclists that were published in the pages of “Koło” as well as how the club functioned in the years 1895–1896.

Die periodisch erscheinende Publikation „Kolo. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu“ – ein Medium für Sportinformationen

Schlüsselwörter

Lemberger Radsportverein, Galizien, Radsport, Presse, Zeitschrift, Radfahrer, Pressewerbung, „Kolo. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu“

Zusammenfassung

Die Entwicklung des Radsports geht in ganz Polen auf das Ende des 19. Jahrhunderts zurück, wie aus Veröffentlichungen in Zeitschriften hervorgeht. In diesem Beitrag analysiert der Autor 41 Exemplare der Zeitschrift „Kolo. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu“ („Rad. Eine dem Radsport gewidmete Fachzeitschrift“), die in den Jahren 1895–1896 herausgegeben wurden. Der Text enthält neben einem Überblick über das Thema die Frage nach der Gründung des Lemberger Radfahrerklubs, Biografien der Radfahrer, die in den Seiten des „Rads“ veröffentlicht wurden, und die Funktionsweise des Klubs in den Jahren 1895–1896.

Периодическое издание «Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu» – средство распространения информации о спорте

Ключевые слова

Львовский клуб велосипедистов, Галичина, велоспорт, пресса, журнал, велосипедисты, реклама в прессе, «Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu»

Резюме

Согласно сведениям, дошедшим до нас в периодических изданиях, интерес к велосипедам на всей территории Польши возник в конце 19 века. В настоящей статье автор анализирует содержание 41 выпуска журнала «Koło. Pismo fachowe poświęcone sportowi kołowemu» (рус. Колесо. Профессиональный журнал, посвященный велоспорту), 1895–1896 гг издания. Помимо изложения сути вопроса, в статье содержится история создания Львовского клуба велосипедистов, биограммы велосипедистов, которые публиковались в журнале «Koło», а также описывается деятельность клуба в 1895–1896 гг.